

Maskinfabrikken Dano

Verden ifølge Danos reklamefolk: valget stod mellem liv, død eller System Dano.

Foto: Gladsaxe Byarkiv

Buddinges biologiske industrieventyr

Maskinfabrikken Dano lukkede brat i 1970. 350 medarbejdere blev fyret, men det var også afslutningen på en spændende dansk udvikling af maskineri til miljøvenlig affaldshåndtering. Ideerne opstod allerede i starten af 20'erne, længe før nogen brugte ord som økologi, genbrug og miljø.

Af Hans-Henrik Landsvig, Gladsaxe Byarkiv

-Det var som at dratte ned med en flyvemaskine, lød den chokerede kommentar fra en af tillidsfolkene, efter at medarbejderne på fabrikken Dano i Buddinge en eftermiddag i september 1970 uden varsel fik at vide, at fabrikken omgående lukkede, og at de var fyret. Dano var ellers en af kommunens store virksomheder med 350 medarbejdere. En ny fabriksdal var ved at blive bygget, der var ordrer for mange millioner i bogen, og en stor ordre til udlandet var under forhandling.

I dag er der intet tilbage, og bebyggelsen Vadgårdsparken ligger, hvor fabrikken lå.

Luftfoto fra 1938, før villakvartererne voksede op.

Foto: Gladsaxe Byarkiv

Hvad der egentlig gik galt, skændtes man om længe efter. Medarbejdernes humør blev ikke bedre af, at direktion og funktionærer havde nået at få deres løn, mens folkene fra fabriksgulvet gik i banken med lønchecks, der viste sig at være dækningsløse. I 1970 var der endnu ikke noget, der hed Lønmodtagernes Garantifond.

Mange medarbejdere fik dog hurtigt job andetsteds. Det var i de tider, hvor der var mangel på arbejdskraft, og "fremmedarbejderne" strømmede til Danmark.

Ledelsen blev beskyldt for uduelighed. Den forsvarede sig med, at den netop var i gang med rationaliseringer og en ny investeringsplan efter et par magre år, men at den var blevet indhentet af mangel på kontanter. Fabrikken måtte betale alting på stedet, men kunderne ville have kredit. Desuden havde regeringen indført en "kreditstramning", som gjorde det sværere at låne.

Fra skrald til kompost

Danos historie gik tilbage til 1912. To unge ingeniører og en maskinmontør startede i en baggård på Gammel Kongevej. De slog sig op på at fremstille store kedel- og fyringsanlæg, som de selv havde udviklet, men i 1920'erne fandt to af stifterne, Kai Petersen og Chr. Müller, en spændende niche: økologi og miljøbevidsthed, før nogen overhovedet brugte de ord. Ideen var anlæg, som kunne forvandle husholdningsskrald og kloakslam til gødning og frugtbar kompost til brug i gartnerier og i landbruget.

Dano fremstillede reklamemateriale, hvor man forklarede om naturens kredsløb, og kritiserede de forbrændingsanlæg, som konkurrerende virksomheder fremstillede. Her fik man ganske vist damp til fjernvarme og industri, men også slagter og aske.

-Det er samfundsøkonomisk forkert at tilintetgøre værdier, som lader sig udnytte. Jorden hungrer efter de organiske affaldsstoffer fra de produkter, der er bragt fra landet ind til byen, står der således i et reklamehefte fra Dano.

I dag ved vi, at det blev forbrændingsanlæggene, der løb med sejren, men endnu op i 60'erne var der stor efterspørgsel efter Danos løsninger. Da Brasilien fik en helt ny hovedstad, Brasilia, blev der således bygget et stort Dano-anlæg. I Danmark brugte 19 kommuner Dano-anlæg, og der blev eksporteret til blandt andet USA og New Zealand, samt til en række europæiske lande. Malmø Kommune havde netop bestilt et anlæg, da fabrikken lukkede.

Rotterne døde

Omkring bygningerne i Buddinge blev der anlagt marker til forsøg med gødningen, og Dano aftog alt skraldet fra Gladsaxe til brug i sine egne prøveanlæg. I 1942 ankom sågar en jernbanevogn med skrald fra Berlin. Med tysk grundighed ville en kunde åbenbart sikre sig, at berlinsk affald ikke opførte sig anderledes end affald fra Gladsaxe.

Fabrikken lå omgivet af marker, hvor man eksperimenterede med de frugtbare produkter, her langs Vadgårdsvej.

Foto: Gladsaxe Byarkiv

Rotter havde man også i Buddinge, men det var kun for at bevise, at Dano-gødningen ikke tiltrak skadedyr. Rotterne ville da heller ikke spise den. De åd i stedet hinanden, og den sidste i rottegården døde af sult, forsikrer Dano sine mulige kunder i en beskrivelse af systemet.

Selve processen var ifølge Danos beskrivelser forbavsende enkel: Usorteret skrald blev hældt i et roterende apparat ved navn en egesetor, hvor det blev blandet, findelt, sorteret og efterbehandlet. Ølkapsler, konserverdåser og andre metalgenstande blev sorteret fra og kunne sendes til omsmelting.

Kloakslam blev behandlet i en bio-reaktor, og fabrikken leverede også kombinerede anlæg, som kunne rense en bys spildevand, samtidig med at der blev produceret gødning.. Et af disse anlæg blev placeret i Gyngemosen ved Hareskovvejen og tog sig af både fast og flydende affald fra Gladsaxe Kommune.

Udvikling og slagkraft

Sideløbende fremstillede Dano kedler og stokere, hvilket er maskiner, som kan skubbe tonsvis af kul ind på ildstedet under en kedel. Fabrikken overtog i 1956 produktionen fra det gamle københavnske firma Smith, Mygind & Hüttemeier, og Dano byggede desuden maskiner, der brugtes til fremstilling af lecasten og tentorstål. Lecasten er isoleringsmateriale. Tentorstål bruges i bygningsindustrien.

Virksomheden ejedes af Ingeniør Kai Petersens Fond, en selvejende institution, som den sidste overlevende af stifterne havde oprettet inden sin død i 1948. Alt så således lyst ud på fabrikken i Buddinge, som Dano var flyttet ind i 1929. "Den 58-årige virksomhed beviser med andre ord, at den er i stadig udvikling og i stand til at forøge sin slagkraft," skrev Bagsværd og Omegns Folkeblad således så sent som i juni 1970 om byggeriet af de nye haller på området.

Tre måneder efter kom chokket. Der var en egenkapital på ni millioner, og ordrer for 12-15 millioner. Men der var ingen kontanter i kassen til at betale hverken løn eller leverandører.

Kilder:

Gladsaxe Byarkiv ligger inde med to pakker arkivalier med blandt andet 50-års jubilæumsskriftet fra 1962, reklamemateriale, avisudklip og papirer i forbindelse med lukningen. Desuden er der en større samling fotos fra fabrikken og forsøgsmarkerne omkring den.

Trykt i [Gladsaxe Bladet](#) den 18. juli 2006.